

Список використаних джерел:

1. *Вісник* політики, літератури й життя. — 1918. — Ч.33. — С.486-487.
2. *Jespersen O.* Mankind, nation and individual from a linguistic point of view. — Oslo, 1925. — P.89, 119.
3. *Кочерга О., Непийвода Н.* Тенденції української термінологічної лексикографії // Урок української. — 2000. — № 9. — С.25-29.
4. *Мовчун А.* Етимологія граматичних термінів // Дивослово. — 2000. — № 7. — С.24-27.
5. *Москаленко Н.* З історії української граматичної термінології. — К.: Радянська школа, 1959.
6. *Нечуй-Левицький І.* Граматика українського язика: Частина І. Етимологія. — К.: Друкарня Другої Артїлі, 1914.
7. *Огієнко І.* Історія української граматичної термінології // Зап. Укр. наук. т-ва в Києві. — 1908. — Кн. 1. — С.94.
8. *Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П.* Українське термінознавство. — Львів: Світ, 1994. — 216 с.

The opinion about Ukrainian terminology, as an open system, which constantly is in a process of evolution and develops its functional status, is based on realising that its development is determined by the requests of national life and by the condition of European scientific opinion, from which Ukraine has never been cut off. The development of the Ukrainian linguistic terminology starts with the appearing of grammar of XVI century.

I.Ogijenko was one of the first researchers of development and coming into being of Ukrainian terminology.

Key words: grammatical terminology, grammar, parts of speech, system of terms, doublet, doublet pairs.

Отримано: 8.09.2005 р.

УДК: 811.161.2'373(092)

Б.О.Коваленко, Н.Д.Коваленко

Кам'янець-Подільський державний університет

ПРОСТОРІЧНА ЛЕКСИКА В “УКРАЇНСЬКОМУ СТИЛІСТИЧНОМУ СЛОВНИКУ” ІВАНА ОГІЄНКА

У статті розглядається поняття *просторіччя*. Підкреслюється, що *суржик* — це одна з форм українського просторіччя. Зазначено, що просторіччя були сферою наукових інтересів І.Огієнка, який на практиці одним з перших звернув увагу на масове вживання невинуватених русизмів в українській мові й подав рекомендації щодо їх усунення у своєму “Українському стилістичному словнику”

Ключові слова: просторіччя, суржик, русизм.

На сучасному етапі розвитку української літературної мови неабияку цікавість викликає дослідження просторіччя. Завдання нашої статті — проаналізувати поняття *просторіччя* та *суржик*. Ма-

теріалом для спостережень послуговував “Український стилістичний словник” І.Огієнка.

Як сама сутність явища просторіччя, так і взаємодія просторічної лексики з літературною мовою ще й досі лишаються маловивченими, нерідко дискусійними, хоча проблема просторіччя вже близько п’ятдесяти років є предметом обговорення у вітчизняному мовознавстві. Зазначимо, що було висунуто кілька концепцій, відповідно до яких під терміном *просторіччя* об’єднуються мовні факти різного характеру. Перш за все, не всі українські мовознавці визнають наявність в українській мові явища просторіччя або, визнаючи цей факт, прагнуть користуватися для його позначення іншою термінологією. Погляди ж тих представників вітчизняного мовознавства, які визнають існування самого цього явища, так і доцільність його називання терміном *просторіччя*, можна згрупувати в три основні категорії.

1. Хронологічно першим і досі, очевидно, найпоширенішим поглядом на природу просторіччя є його розуміння як наявності, з одного боку, спотворених, помилкових слів у неграмотному мовленні та, з другого боку, згрубілої, зниженої лексики, що входить у систему загальнонародної мови, але вживання якої засуджується з етичних міркувань [12, с.153]. Цей погляд іде від традицій російського мовознавства, де вивчення цього явища розпочалося раніше і звідки було взято сам термін *просторіччя*: “*Просторіччя — слово, граматична форма або зворот переважно усного мовлення, що вживається в літературній мові звичайно з метою зниженої, грубуватої характеристики предмета мовлення, а також просте незвимушене мовлення, яке містить такі слова, форми і звороти*” [18, с.239].

В українському мовознавстві думку про те, що просторічна лексика поділяється на дві групи: “1) слова зі *зниженим експресивно-емоційним забарвленням* і 2) слова, що своєю граматичною, фонетичною формою або слововживанням різко відходять від літературної норми”, вперше висловила Л.А.Коробчинська, яка розпочала в середині 1960-х років обговорення питань, пов’язаних із розмежуванням кодифікованої і некодифікованої розмовної мови [6, с.45]. Вона поділяє лексику розмовної мови на власне розмовну, так зване просторіччя, грубе просторіччя або вульгаризми. Дослідниця зауважує, що підставою для об’єднання їх під однією назвою просторіччя було значення зниження, властиве цим групам [5, с.4]. У Словнику української мови (СУМ) подано таке визначення терміну *просторіччя*: 1. Побутове мовлення (на відміну від книжної, літературної мови). 2. Слово, граматична форма, зворот, що не є нормою літературної мови, але вживається в побутовому мовленні, а в художніх творах використовується як стилістичний засіб для надання мові зневажливого, іронічного, жартівливого, грубуватого та ін. відтінку [9, VIII, с.301].

2. Другим поглядом на природу просторіччя є його розуміння як одного зі “*структурно-функціональних різновидів загальнонародної мови, який, не будучи обмеженим територіальними або*

вузькосоціальними рамками, разом з діалектами та жаргонами протистоятъ літературній мові, її розмовному стилю” [14, с.498-499]. У словниках української мови позначка **прост.**, “яка б однозначно вказувала на належність відповідної одиниці до некодифікованої, але широко вживаної розмовної мови” [16, с.1], досі не практикувалася. У СУМі ремарка *розм.* ставилася при словах як літературної розмовної мови, так і нелітературної. Отже, зміст поняття “розмовне” в основному дорівнює “просторічне”, при цьому береться до уваги розмовне мовлення, що не маркується певним стилем мови, а обмежене сферою побуту. У проспекті “Нового словника української мови” позначка **прост.** “характеризує одиниці, що, маючи поширення на всій або значній території функціонування української мови і не будучи, таким чином, діалектно обмеженими, не входять, проте, до складу літературної мови (носіями літературної мови такі одиниці відомі, але звичайно відчувуються ними як ненормативні, субстандартні, знижені в своїй стилістичній характеристиці)” [13, с.118]. О.О.Тараненко, таким чином, основним критерієм просторічності називає ознаку позанормативності, зазначаючи в примітці: “Не можна сприймати (ідуци слідом за російською лексикографічною традицією) просторічну лексику і фразеологію як обов’язково або переважно грубу в емоційному плані” [13, с.118].

Основними критеріями просторічності можна вважати: 1) ненормативність — для відмежування просторіччя від розмовної літературної мови; 2) певну стилістичну зниженість (з погляду носія літературної мови); 3) загальнопоширеність — для розрізнення просторіччя і соціальних або територіальних діалектів та індивідуальних неправильностей мови [16, с.5].

Таким чином, більшість дослідників української мови (І.Г.Чередниченко, А.П.Коваль, А.В.Лагутіна, Ю.О.Карпенко, Л.А.Коробчинська, О.Д.Пономарів та ін.) визнають наявність просторіччя в українській мові, користуються цим терміном у своїх працях, виділяючи певне коло таких слів.

3. Третій погляд на природу просторіччя недиференційований. Деякі мовознавці (І.М.Кириченко, С.П.Левченко, А.А.Бурячок) об’єднують просторіччя з розмовною лексикою під загальною назвою *розмовно-просторічні слова*, позначаючи її відповідно ремарками *вульгарне, фамільярне, розмовно-знижене* тощо. Інші україністи (М.А.Жовтобрюх, Г.П.Іжакевич, А.П.Грищенко та ін.) об’єднують його з розмовною лексикою під загальною назвою *розмовно-просторічні слова*. Як зазначає М.А.Жовтобрюх, “*просторічні слова характерні для простої розмовної мови, а тому їх називають ще розмовно-просторічними*” і вони поширені насамперед в усній мові, використовуються здебільшого при безпосередньому спілкуванні людей, хоч, звичайно, вживаються і в художній літературі. Іншим стилям літературної мови, зокрема публіцистичному, такі слова не властиві. Істотною ознакою розмовно-просторічних слів є те, що вони характерні для загальнонарод-

ної усної мови в цілому, а не для якогось говору чи групи їх, отже, ці слова не можна змішувати з діалектизмами, сферою вживання яких також є усна розмовна мова [3, с.68; 11, с.153-154].

До вже сказаного додамо, що просторіччя були також сферою наукових інтересів І.Огієнка, який приділив чимало уваги, популяризації української мови, у тому числі й живого народного мовлення. “Український стилістичний словник” Івана Огієнка [8] — унікальна праця в україністиці, в якій, крім іншого, поданоно багатий просторічний матеріал із відповідними коментарями.

Однією з форм українського просторіччя є суржик. Сам термін “суржик” запозичений з сільськогосподарської лексики. СУМ фіксує це слово в таких значеннях: 1. Суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т.ін.; борошно з такої суміші; 2. *перен., розм.* Елементи двох або кількох мов, об’єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова [9, IX, с.854].

Питання очищення української мови від небажаних, невмотивованих русизмів перебуває в колі невідкладних завдань українського мовознавства. Особливо ефективною ця робота була у 20-х — на початку 30-х років ХХ століття, що засвідчують праці О.Курило, О.Синявського, М.Гладкого, М.Сулими, І.Огієнка та ін. Актуальним залишається це питання й тепер. “Усі ми знаємо і щодень бачимо, як далеко зайшло розпочате царатом і продовжене тоталітарним радянським режимом зрощіщення нашого народу, тобто позбавлення його предковичного духовного підґрунтя, руйнування його цінностей і святоців” [4, с.6]. Зусилля мовознавців спрямовані на дерусифікацію української мови, збереження її самобутності. Але саме явище суржикового мовлення до цього часу залишається мало дослідженим в українському мовознавстві, а його назва — умовною, образною, хоча й широко вживаною. Нетермінологічність цього поняття змушує мовознавців при використанні слова брати його в лапки і робити примітку: “Первісно термін млинарського ремесла: суміш зерна пшениці і жита, жита і ячменю, ячменю і вівса та ін.” [19, с.15] або: “Суржиком називали мішанину зерна — жита, пшениці, ячменю, вівса, а також муку з такого зерна; це були не першосортне зерно та низького сорту мука” [1, с.6]. У Л.Ставицької знаходимо: “Образна мотивація цього лінгвістичного терміна доволі прозора та прозаїчна: **суржик** — суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса тощо; борошно з такої суміші; елементи двох або кількох мов, об’єднані штучно... Проте зовсім не зерново-борошняний фактор визначив біографію цього слова-поняття, а людський. Він перебуває на периферії й негативно при вимовлянні слова вголос у свідомості не спливає, але відзначений у Бориса Грінченка: “Человек смешанной расы. **Се суржик: батько був циган, а мати дівка з нашого села**”... Абстрагувавшись від зерново-борошняної субстанції суржикю, лінгвісти зійшлися на тому, що це все-таки мова, хоч би як сакральна риторика цього поняття у національній культурі суперечила сут-

ності мовної мішанки і хоч би якою безсистемною та невпорядкованою та мова була” [10]. “Суржик” — мова, в якій штучно об’єднані без дотримання літературних норм елементи різних мов. Уживається переважно щодо українського просторіччя, засміченого невмотивовано запозиченими (внаслідок українсько-російської інтерференції) російськими елементами. Це збіднена мова, позбавлена національного колориту, краси і виразності. Найпоширеніший суржик у побутовому мовленні [7, с.616]. Отже, функціонально суржик співвідноситься з українським просторіччям. За нормальних обставин українське просторіччя має бути однією з підсистем української мови (так само, як російське просторіччя є однією з підсистем російської), однак суржик не є такою підсистемою, оскільки до його складу входять елементи, які не можуть бути зареєстровані в жодному нормативному словнику української мови [17, с.54].

У 90-х роках ХХ століття суржик стає об’єктом пильних лінгвістичних досліджень. Як відзначають дослідники, суржик формується на основі двох джерел: 1) з недостатнього чи повного невміння висловлюватися або писати як своєю рідною мовою, так і другою мовою, що паралельно функціонує в мовній практиці; 2) з хибного уявлення, в основі якого теж лежить низька культура, ніби суржик краще передає атмосферу “офіційності”, більш “начальствено” впливає на підлеглих або на слухачів [2, с.9]. Суржик настільки утвердився в нашому житті, що його іноді називають навіть “третьою мовою”. У контексті сучасної мовної ситуації в Україні, коли разом з поступовим запровадженням української мови як державної в різні сфери суспільного життя існує незадоволення цим явищем з боку певних кіл російськомовного населення, О.О.Тараненко зауважує: “У деяких російських і російськомовних в Україні засобах масової інформації висловлюються іронічні побажання надати цьому “українському піджину” статусу літературної мови, яка б об’єднувала більшість україномовного населення України” [15, с.278].

Справжній “суржиковий” бум в українській літературі розпочався в 1990-і роки, коли впали цензурні, редакторські і под. обмеження й автори в пошуках самовираження та максимальної об’єктивності перейшли всі дотепер відомі у вітчизняній художній творчості “норми” залучення цієї мовної мішанини. Як відзначає О.О.Тараненко, “неоднозначно сприймається використання “суржиків” в сфері культури — як засобу комізму з одного боку, продовження і навіть посилення його у зв’язку з ослабленням редакторських обмежень, з другого, — випадки незадоволення української інтелігенції з приводу надмірного вжиття цих особливостей мовного портрета українця” [15, с.278].

Явище невмотивованого, нічим не виправданого вживання російських слів замість відповідних українських у розмовній мові

---

¹ Тут і далі посилання на джерело: *Огієнко І.І.* Український стилістичний словник: Підручна книжка для вивчення української літературної мови. — Вінніпег: Накладом Товариства “Волинь”, 1978. — 496 с.; у дужках номер сторінки.

людей, які не володіють нормами української літературної мови, відзначається практично у всіх працях зі стилістики та культури української мови, у підручниках та посібниках з української літературної мови. Вживання “суржику” критикують у різноманітних мовних колонках і на сторінках у газетах та журналах, у передачах на мовні теми на радіо й телебаченні. Проте воно, на жаль, поки що не виявляє тенденції до звуження.

На практиці одним з перших звернув увагу на масове вживання невинуватих русизмів в українській мові й подав рекомендації щодо їх усунення І.Огієнко. Ненормативні русизми, у своєму Стилістичному словнику (вперше був виданий у 1924 р.), мовознавець фіксує за допомогою таких ремарок:

м. (слово московське (російське) або слово чи вираз, що вживається під московським впливом), наприклад: **безперервно м.**, треба: невинно, постійно, без перестанку [26]¹; **безуслівно м.**, треба — безумовно [26]; **берегти** кого-чого або кого-що; Берегти хати або й хату. Берегтися кого-чого: Берегтися вогню; бережу, а не берегу *м.*; бережи, а не береги *м.* [27]; **вважати** за кого-що, а не ким чим *м.*: Вважати кривду за правду. Вважає його за чорта. Вважаю за свій обов'язок, вважаю за потрібне, а не **рахую** своїм обов'язком *м.*, **рахую** потрібним *м.* [44]; **вибачайте**, вибачте, пробачте, перебачте, простіть, даруйте, а не *вибачають* (це дослівний переклад вульгарного *извиняюсь*, хоч цю форму *извиняюсь* вже має П.Беринда в своїм Словнику 1627 р.). — Вибачати кому, а не кого [51]; **виключно** — це з *м.* *исключительно*, ліпше б казати — чисто, геть чисто, самий [54]; **відносно** часто вживають у нас в розумінні *м.* “*относительно*” зам. нашого що до, на це, проти, супроти [65]; **возраст м.**, треба: вік [71]; **врешті-решт** — це дослівний переклад з *м.* “*въ концѣ концовѣ*”, треба кінець-кінцем, кінцем, на самий кінець, або: врешті [75]; **годинник**, а не часи *м.* [86]; **голодування**, а не голодівка *м.* [87]; **завбільшки**, а не величиною *м.* [135]; **завглибшки** або углиб, а не глибиною *м.* [135]; **завдовжки** або удовж, а не довжиною *м.* [135]; **замовляти**, замовити, а не заказати *м.* [141]; **занавіса**, завіса, а не занавіс *м.* [141]; **збанкрутувати**, а не обанкрутитись *м.* [148]; **іменно г.м.**, треба — якраз, власне [172]; **кажись**, вульгарне *м.*, треба — здається [177]; **криша м.**, треба — покрівля, верх, дах, дахівка [200]; **куля**, а не пуля *м.* [202]; **мішати** — змішувати: Мішай кашу; Не плутати з *м.* *мѣшати* — перешкоджати, заважати [231]; **необхідний**, необхідно, необхідність — все це новотвори з *м.* *необходимый*, *-мо*, *-мость*, ліпше вживати — потрібний, потрібно, потреба [249]; **освоїтись м.**, треба — призвичаїтись [265]; **почва м.**, треба — земля, ґрунт; давня мова слова *почва* не знала. Добра земля; родючий ґрунт. В народній рос. мові слово *почва* теж не відоме [310]; **починати**, а не **начинати м.** [310]; **предсідатель м.**, треба — голова [312]; **прежній м.**, треба — колишній, попередній, перший [312]; **скоропостижна**

смерть *м.*, треба — нагла смерть [366]; **слідуючий** — новотвір на зразок *м.* “*следующий*” та нім. *folgend*: Гурток виставив *слідуючі* вистави, треба — *такі*. Дискусія представлялася *слідуючо*, треба — *так, ось так*. *Слідуюче* засідання відбудеться завтра, треба — чергове, наступне, даліше [369];

а.г.м. (давнє українське слово, що ще збереглося в мові Галичини та в Росії або живе під московським впливом), наприклад: **близь** *а.г.м.*, на В.У. близько, коло, поблизу [32]; **вжесточитися** *а.г.м.*, на В.У. [Велика Україна або літературна мова Великої України (цеб-то східної частини України, що була під Росією)] озвіріти, завзятися, запектися (**ожесточитися** *а.м.*) [50]; **відчали-ти** *а.г.м.*, треба — відпливати [66]; **вокруг** *а.г.м.*, треба — навколо, наоколо, навкруги, круг [71]; **жестокий** *г.а.м.*, на В.У. жорстокий, лютий [129]; **жестокість** *г.а.м.*, на В.У. жорстокість, лютість [129]; **жизнь** *г.а.м.*, на В.У. вже не вжив., звичайно кажуть життя [130]; **опитний** *г.м.а.*, на В.У. — досвідчений, досвідний [264];

а.м. (архаїзм, що підтримується в мові московським впливом), наприклад: **боротьба** (вимова: бородьба) в Г. [Галичина, часом — західна Україна взагалі; в Г. — в Галичині] борба *а.м.* [36]; **воняти** *а.м.*, треба — смердіти [72]; **кіготь**, а не коготь *а.м.*, кігтя (вимовляємо: кіхтя) [184]; **кладовище**, а не кладбище *а.м.*; також: гробки, могилки, кладовисько [185]; **клевета**, клеветати, клеветник *а.м.*, на В.У. звичайно не вживаються, тут: брехня, наклеп, поговір, обмова, наклепувати, обмовляти, брехун [186]; **кормити** *а.м.*, треба — годувати [195]; **лента** *а.м.*, треба — стрічка [212]; **почитати** *а.м.*, треба — шанувати, поважати [310];

г.м. (слово, що вживається в Галичині і є також у московській мові, або галицьке слово, що постало чи живе під впливом мови московської), наприклад: **безвідрадний** *г.м.*, треба — нерадісний, безрадісний [25]; **біле** *г.м.*, на В.У. — білизна, плаття, одіж чи одежа, часом — хусти [30]; **ввиді, увиді** *г.м.*, на В.У. на взір, на зразок, як [44]; **веснушки** *г.м.*, на В.У. ластовиння: Має ластовиння на виду. Усе лице обсіло ластовиння [49]; **впрочім** *г.м.* Впрочім, я присягла. На В.У.: проте, а в тім, зрештою, але [74]; **вроді** *г.м.*, На В.У. наче, подібно до, на зразок, ніби [75]; **глоток** *г.м.*, на В.У. ковток [85]; **гуськом** *г.м.*, треба — оден по одному, ключем [95]; **напримір** *г.м.*, треба — наприклад [245]; **независимий** *г.м.*, на В.У. — незалежний, вільний [248]; **независимість** *г.м.*, на В.У. — незалежність, воля [248]; **неприличний** *г.м.*, на В.У. — непристойний [250]; **нервний** *г.м.*, на В.У. — нервовий [250]; **новість** *г.м.*, треба — новина [254]; **ножиці**, а не ножниці *м.* [254]; **образоване** *г.м.*, треба — освіта, виховання [258]; **підчеркувати**, підчеркнути *г.м.*, на В.У. — підкреслювати, підкреслити [283]; **приличний** *г.м.*, треба — пристойний (в давнину “приличний” — це пійманий на гарячій злодій) [315]; **сейчас** *г.м.*, на В.У. — зараз, негайно [359];

рос. (російське слово), наприклад: **складати** часто вживають як рос. “*составлять*”, треба — *становити*. Вода становить (а не складає) найважливішу частину землі (Сл. Гр.) [365];

Отже, “Український стилістичний словник” Івана Огієнка досить широко наводить елементи просторіччя та невинуватених русизмів в українській мові. У ньому подано рекомендації щодо їх усунення і на сьогодні він є актуальною працею в цій ділянці.

Список використаних джерел:

1. *Антисуржик*. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За загальною редакцією Олександри Сербенської: Посібник. — Львів: Світ, 1994. — 152 с.
2. *Білодід І.К.* Проблеми сучасного життя мови (Виховання культури усного побутового мовлення) // *Усне побутове літературне мовлення*. — К.: Наук. думка, 1970. — С.5-14.
3. *Жовтоброух М.А., Кулик Б.М.* Курс сучасної української літературної мови. — К.: Вища шк., 1972. — 401 с.
4. *Жулинський М.Г.* Без єдиної державної мови не буде України // *Вечірній Київ*. — 1999. — 27 січня. — С.6.
5. *Коробчинська Л.А.* Лексика розмовної мови // *Питання мовної культури*. — К.: Наукова думка, 1968. — Вип. 2. — С.3-14.
6. *Коробчинська Л.А.* Розмовна і просторічна лексика української мови та її ремаркування в словниках // *Лексикографічний бюлетень*. — К.: Вид-во АН УРСР, 1963. — Випуск IX. — С.41-54.
7. *Ленець К.В.* Суржик // “Українська мова”. Енциклопедія / Ред. кол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П.Зяблюк та ін. — К.: Українська енциклопедія, 2000. — С.616.
8. *Огієнко І.І.* Український стилістичний словник: Підручна книжка для вивчення української літературної мови. — Вінніпег: Накладом Товариства “Волинь”, 1978. — 496 с.
9. *Словник української мови* / За заг. ред. І.К.Білодіда. — К.: Наукова думка, 1977. — Т.8. — С.301.
10. *Ставицька Л.* Кровозмісне дитя двомовності // *Критика*. — Число 10 (48). — Жовтень 2001. — С.20.
11. *Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія* / За заг. ред. акад. І.К.Білодіда. — К.: Наук. думка, 1973. — 440 с.
12. *Сучасна українська мова: Довідник* / Л.Ю.Шевченко, В.В.Різун, Ю.В.Лисенко; За ред. О.Д.Пономарева. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Либідь, 1996. — 320 с.
13. *Тараненко О.О.* Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника). — Київ-Кам'янець-Подільський, 1996. — 172 с.
14. *Тараненко О.О.* Просторіччя // “Українська мова”. Енциклопедія / Ред. кол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П.Зяблюк та ін. — К.: Українська енциклопедія, 2000. — С.498-499.
15. *Тараненко О.О.* Українська мова наприкінці XX століття: старі проблеми і нові перспективи // *Studia z Filologii i S³owiańskiej*, 35 SOW, Warszawa 1999. — С.273-290.

16. *Товстенко В.Р.* Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. — К., 2000. — 22 с.
17. *Труб В.М.* Явище “суржику” як форма просторіччя у ситуації двомовності / *Мовознавство*. — 2000. — № 1. — С.46-58.
18. *Филин Ф.П.* Просторечная лексика // *Русский язык. Энциклопедия*. — М.: Советская энциклопедия, 1979. — 432 с.
19. *Шевельов Ю.* Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941): Стан і статус. — Чернівці: Рута, 1998. — 208 с.

The article considers the term “colloquialism”. It is pointed out that “pigeon Ukrainian” is one of the forms of Ukrainian colloquialism. The author proves that colloquialism belonged to the sphere of scientific interests of I.Ohienko who was the first to pay attention to the wide usage of Russicisms into the Ukrainian language and advised how to get rid of them in his “Ukrainian Stylistic Dictionary”

Key words: colloquialism, pigeon Ukrainian, Russicisms.

Отримано: 30.08.2005 р.

УДК 811.161.2'282 (477.43)

Н.П.Шеремета

Кам'янець-Подільський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРОК У ТВОРАХ КАЛЕНИКА ШЕЙКОВСЬКОГО

У статті подано короткі відомості з біографії та творчого доробку видатного дослідника мови та побуту подолян, уродженця Кам'янця-Подільського Каленика Васильовича Шейковського; проаналізовано фонетичні, морфологічні, лексичні та фразеологічні особливості подільського говору на матеріалі подільських етнографічних та фольклорних розвідок, надрукованих під назвою “Быт подолян”.

Ключові слова: подільський говір, фонетичні ознаки, морфологічні риси, лексичні особливості, фразеологізми.

Іван Огієнко і Каленик Шейковський — два самобутні дослідники духовних скарбів українського народу, його мови, національної культури. Їхні імена назавжди залишаться в історії Кам'янця-Подільського.

Каленик Васильович Шейковський народився 1835 року у м. Кам'янці-Подільському. 1857 року він закінчив тут духовну семінарію. Іван Огієнко упродовж 1918-1920 рр. був ординарним професором і першим ректором Українського університету в Кам'янці-Подільському. Він спрямовував великі зусилля на те, аби наш навчальний заклад став справжнім регіональним осередком відродження української мови, духовної культури Поділля, що було, з одного боку, ополячене, а з другого, — зрусифіковане.